

‘De Limfa zat er niet voor niets’

HARRY BENSCHOP

Tijdens het veldwerk voor het archeologisch onderzoek op het voormalige Limfa-terrein aan de Chaamseweg zijn veel middeleeuwse waterputten gevonden. Het terrein ligt deels in Nassau, deels in Hertog.

“Graven op de grens is best lastig. Je hebt te maken met twee overheden die elk zo hun eigen regels stellen aan het archeologisch onderzoek”, zegt Bart Van der Veken. Hij heeft in de zomer van 2014 het zogenaamde proefsleuvenonderzoek op het Limfaterrein uitgevoerd, zeg maar het onderzoek dat moet aangeven of en hoe er verder gezocht moet worden naar sporen uit het verleden. “Dat er verder moest worden gegraven, was al snel duidelijk. Alleen hoe dat best aan te pakken, dat was niet zo evident.”

‘Archeologisch hart’

We kennen Bart van het archeologisch onderzoek op de rondweg van Baarle. Als eerste aanspreekpunt heeft hij mij meer dan een jaar steeds bijgepraat over de resultaten van dat onderzoek. Bart Van der Veken woont in Mol,

werkt voor het in Amersfoort gevestigde archeologisch adviesbureau ADC ArcheoProjecten, maar heeft naar eigen zeggen zijn ‘archeologisch hart’ verpand aan Baarle. “Naast Veldhoven, Venlo en Zuid-Limburg, hoor”, zegt hij. “Daar heb ik al vaak gegraven en ieder nieuw onderzoek geeft nieuwe inzichten aan onze kennis over het verleden.”

Bart had het afgelopen jaar al

vaker tegen me gezegd: “Eigenlijk is het nog niet eens zo interessant hoeveel we vinden. Al is een archeologisch rijk gevulde bodem natuurlijk altijd leuk”, geeft hij eerlijk toe. “Neen, veel interessanter is te kijken naar verbanden, opgravingen in de omgeving, kijken of bestaande theorieën kloppen. Daarmee komt de archeologische wetenschap weer een stapje verder.”

Luchtfoto van het Limfaterrein met de zeven proefsleuven. In rood de plaatsen waar de ondergrond is verstoord.

Eerst moest de begroeiing worden verwijderd.

Als voorbeeld neemt Bart me nog even terug naar het onderzoek dat enkele jaren geleden op Klein-Bedaf is uitgevoerd (zie ook Van Wirskaante 2014-4). Dat gaf aanleiding anders te gaan denken over de theorie van de 'zwerfende erven', in ieder geval er vraagtekens bij te zetten. Archeologen gingen er voordien van uit dat vroegere bewoners na verloop van tijd hun boerderij verlieten en een eind verderop gingen wonen. In Klein-Bedaf bleek dat er op een kleine oppervlakte gedurende een lange periode steeds bewoning was geweest: "De huisplattegronden die we daar hebben aangetroffen, lagen over of net naast elkaar heen. Ze lagen te dicht bij elkaar om tegelijkertijd te hebben bestaan. We denken nu dat ze in een bepaalde tijdsperiode, in Klein-Bedaf hebben we het dan over de Midden-Bronstijd, in hetzelfde 'dorpje' een nieuw huis hebben gebouwd. En daarna nog eens, op dezelfde plaats. Dat heeft ongetwijfeld ermee te maken dat het een geschikte plek was om zich te vestigen.

Een ander voorbeeld is de vraag die we twee nummers terug (Van Wirskaante 2016-3) stelden over de 'brandkuilen'. Deze zijn alleen in Baarle aangetroffen. "Tenminste tot nu toe", zegt Bart. "Bij het onderzoek op het CPO-terrein 'Nas-

sauveste' tegenover de Boerenbond aan de Parallelweg en tijdens het veldwerk op de rondweg." Echt heel interessant. In zo'n vraagstuk willen de archeologen graag hun tanden zetten. Bart doet nogmaals een beroep op iedereen die enig idee heeft hoe deze brandkuilen zijn ontstaan, dit door te geven. Dat kan nog steeds via het redactie-adres van Van Wirskaante.

Het is een wel heel lange inleiding geworden om te zeggen dat Bart het heel jammer vond dat hij niet betrokken is geweest bij het definitieve onderzoek op het Limfaterrein. "Na het proefsleuvenonderzoek wist ik gewoon dat er bijzondere zaken naar boven zouden komen. Maar vanwege het onderzoek op de rondweg – dat liep in dezelfde periode (red.) – zat het er gewoon niet in. Geen tijd." Maar hij bekent dat hij er af en toe in de zomer van 2015 wel eens is gaan kijken. "En ook nauw contact onderhoudt met projectleider Peter Hazen. We werken voor hetzelfde bureau, ADC."

Proefsleuvenonderzoek

Het proefsleuvenonderzoek dat er aan vooraf ging (zomer 2014), heeft hij wel gedaan. Dat is een verhaal apart. In een eerste

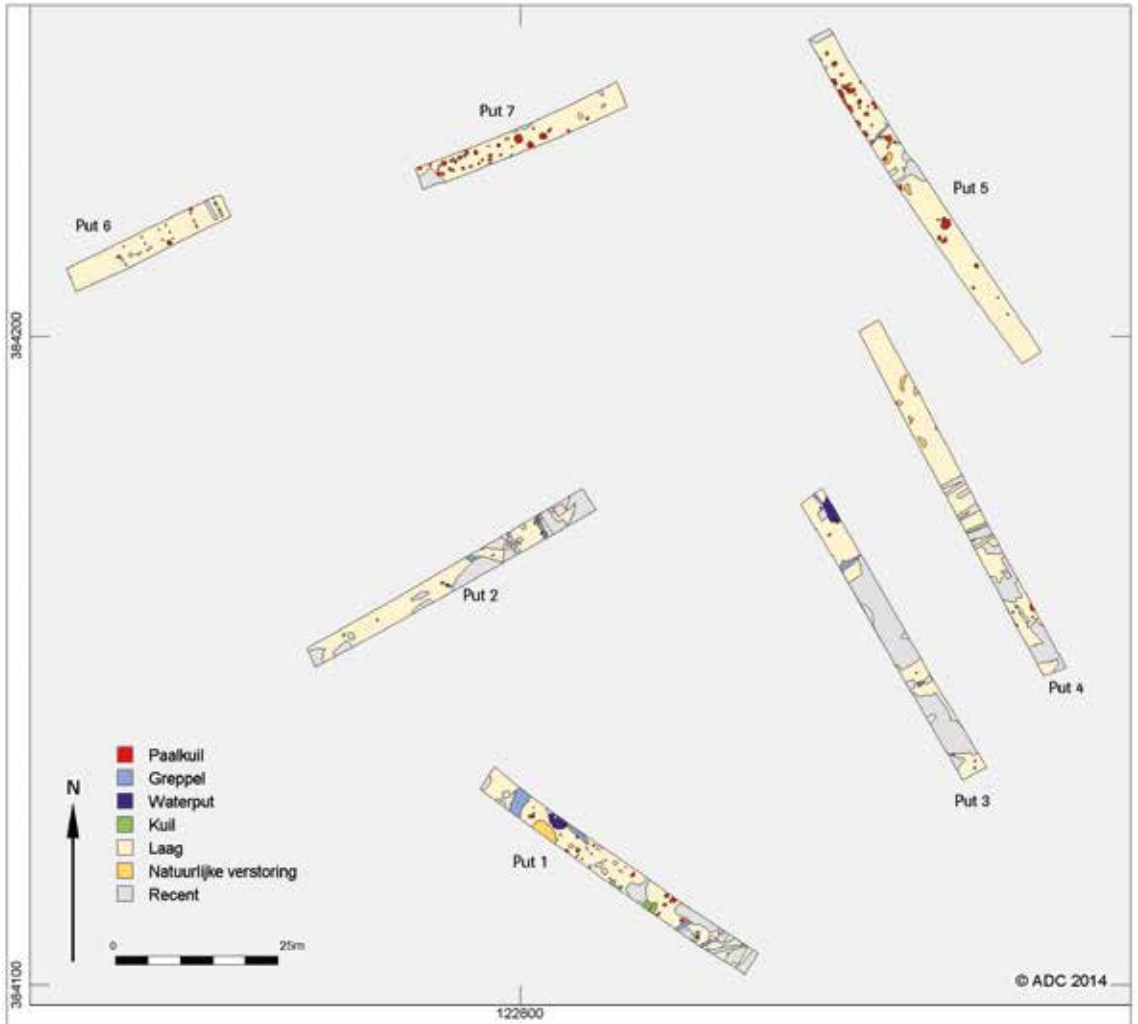
vooronderzoek, uitgevoerd door de archeologische dienst van de Antwerpse Kempen, was al komen vast te staan dat de bouw en de sloop van de fabriek de ondergrond verstoord hadden, maar destijds kon niet precies worden vastgesteld waar en in welke mate. "Dat zijn toch dé vragen waarop een antwoord moet komen, als je al dan niet wil besluiten tot vervolgonderzoek", zegt Bart. "Want in hoeverre en waar precies heeft de latere bebouwing vroegere sporen uitgewist?" Het proefsleuvenonderzoek moest daar een antwoord op geven.

"Het hele terrein was ook dicht begroeid toen wij er waren. Voor we de proefsleuven konden aanleggen, moest die begroeiing er van af."

Verdeeld over het terrein zijn zeven sleuven gegraven. "Sommige stukken van het terrein waren inderdaad verstoord. Er waren ook kuilen met glas bij, vermoedelijk afval van de fabriek", herinnert Bart zich nog. "Maar in de verstoorde delen zaten toch nog wel onverstoorde zones met sporen. Op andere stukken viel de versterking mee, ondanks dat er gebouwen van de Limfa hadden gestaan." Bij het proefsleuvenonderzoek kwamen twee vindplaatsen aan het licht: één uit de Volle Middeleeuwen, de ander uit de IJzertijd. "Onduidelijk was toen hoe ver die vroegere bebouwing zich uitstrekte over het terrein. Dat wilden we graag te weten komen."

Niet te beperkt graven

"Dat heeft mij tot de conclusie gebracht dat de opgraving, het sluitstuk van het archeologisch onderzoek, niet te beperkt moest

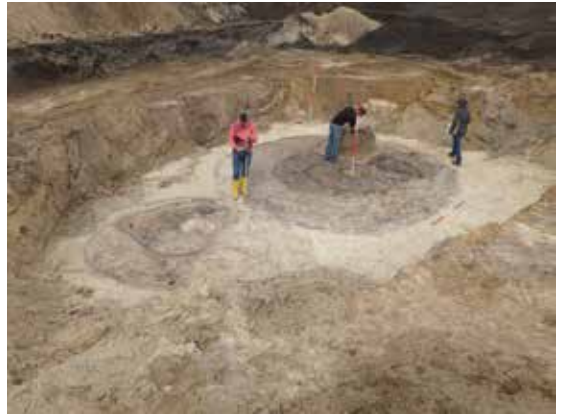
Ga er maar aan staan. Op basis van het proefsleuvenonderzoek moest een advies worden opgesteld hoe het archeologisch onderzoek op te pakken. Bart Van der Veken: “Maar zoals je kan zien zit de bewoning bijna over het hele terrein verspreid.” Sporen van bewoning zijn rood, blauw en groen ingekleurd, grijs is verstoord.

worden opgepakt.” Bart heeft, tezamen met beide bevoegde overheden, vervolgens een zgn. puttenplan gemaakt. Voor het noordelijk deel van het terrein zouden alle werkputten moeten worden onderzocht. Daar was ook de minste verstoring. De verstoringen zaten – op basis van de proefsleuven – vooral in het zuidelijk deel. In dat

deel zouden niet alle putten direct worden onderzocht: “Om en om, kijken hoe verstoord de ondergrond is. Of het nuttig en verantwoord is het werk uit te voeren”. Uiteindelijk is slechts een klein gedeelte van één werkput (put nummer 9) in het zuidelijk deel niet verder onderzocht: die was te zeer verstoord.

Waterputten

Bij het onderzoek zijn opvallend veel waterputten gevonden. Met bijbehorende bewoning. “De mensen wisten wel waar ze moesten gaan wonen en waar de waterputten aan te leggen: je moest niet te diep hoeven te graven voor water”,

Een betonnen put van de Limfa dwars door een middeleeuwse waterput.

vertelt Bart. “Je zou bijna zeggen dat het logisch is dat de Limfa zich hier heeft gevestigd. Een van de putten van de Limfa gaat overigens dwars door een middeleeuwse waterput.”

In het noordelijk deel van het terrein zijn negen waterputten gevonden, in het zuidwestelijk deel nog eens drie. De putten waren gemaakt van uitgeholde boomstammen. “Die boomstammen zijn zo vergaan dat ze niet voor conservatie in aanmerking komen. Jullie – de archeologische werkgroep van Amalia (red.) – hebben er toen één meegekregen om aan schoolklassen te tonen”, herinnert Bart zich nog.

Bewoning

Het noordelijk deel van het terrein is intensief bewoond geweest in de Volle Middeleeuwen. In elk geval zijn vijf clusters van paalkuilen aangetroffen met meerdere plattegronden van gebouwen. Sommige rechthoekig, andere bootvormig. De uitwerking is nog in volle gang. Nader onderzoek moet uitsluitsel

geven over hoeveel woningen het betrof. In dit deel zijn de negen waterputten gevonden. In het zuidoostelijk deel van het terrein zijn bewoningssporen uit de IJzertijd aangetoond. De zone is te

zeer verstoord om er ‘structuur in te ontdekken’. Het zuidelijk deel is minder verstoord. Daar is een tweede bewoningszone uit de Middeleeuwen aangetroffen. “Wel minder sporen

Voorlopige resultaten van de opgraving.

dan in de noordelijke zone. Voor zover nu bekend gaat het om twee huisplattegronden, verschillende spiekers (opslagschuurtjes) én drie waterputten”, vat Bart de bewoningsgeschiedenis op het voormalige Limfaterrein samen.

Hij merkt nog op dat het helemaal niet verwonderlijk is dat het terrein in de Middeleeuwen werd bewoond. “De Middeleeuwers zaten juist op de overgang van hoog naar laag. Kijk maar eens op de hoogtekaart, dan zie je dat het klopt.”

Greppels

In de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd (vanaf ca. 1500) zijn er verschillende greppels op het terrein gegraven. De greppels hebben geen relatie met de Chaamseweg. Ze lopen noordwest-zuidoost door het terrein of staan er haaks op. Of de greppels met de langsliggende houtwal iets met de (enclave)grenzen te maken hebben, wordt nog uitgezocht. Eéntje loopt evenwijdig aan de grens.

Vondsten

Op het Limfaterrein zijn zo'n 400 vondsten gedaan, meestal aardewerk uit de Middeleeuwen (900 tot 1500): roodbakkerd aardewerk, kogelpot aardewerk, steengoed en Pingsdorf. Het aardewerk gaat verder worden onderzocht voor een nauwkeurige datering van de aangetroffen gebouwen. Ook zijn er drie stukjes handgevormd aardewerk aangetroffen, die wijzen op de prehistorie.

Naast aardewerk zijn er 18 metalen voorwerpen gevonden, waaronder drie munten: een oord uit Holland, een munt die ver-

Uitgeholde boomstam.

moedelijk rond 1600 is te dateren en een groot formaat munt waar momenteel nog niets over te zeggen valt. Verder zijn er weinig gebruiksvoorwerpen aangetroffen, behalve een stukje van een vingerhoed, een knoop, een bel, musketkogels. “Niets bijzonders”, zegt Bart, “kunnen we ook weinig mee. De meeste hebben ‘geen daterende waarde’ en zijn ook niet te relateren aan de gevonden bewoning.”

Bart kan het niet laten een ‘bijvangst’ te melden: “Een complete onverbrande boor, een boor van een vuursteenkern gemaakt. Heel leuk, vooral omdat er verder amper vuursteen is gevonden.”

Landschap

De archeologen gaan ook nog verder met de monsters die ze hebben genomen van pollen en zaden.

Met die monsters – genomen in de waterputten en de paalkuilen – hopen ze meer te kunnen zeggen over welke gewassen er tijdens de bewoning werden verbouwd en hoe de vegetatie en het landschap er in die tijd uit zag.

Bij het afscheid benadrukt Bart dat wat hij nu aan informatie heeft gegeven nog volop aan interpretatie onderhevig is. Alles is nu nog gebaseerd op de eerste resultaten van het veldwerk en hetgeen nu als eerste aanzet voor de eindrapportage is opgeschreven. Kortom, er kunnen na de uitwerking – daarbij worden deskundigen met diverse specialisaties betrokken – best nog nieuwe inzichten ontstaan. “Die willen we graag te zijner tijd delen met de lezers van Van Wirskaante”, zo besluit Bart het gesprek.